

**Удосконалення форм і методів
навчання на уроках української мови
та літератури методом впровадження
технологій особистісно зорієнтованого
навчання**

**Підготувала
Примачок В.В.,
вчитель української
мови та літератури
НВК №12**

Наш час – це час змін, зміни відбуваються і в навчально-виховному процесі. Інформатизований світ дуже стрімко змінюється, дедалі важче в ньому орієнтуватися вчителю та звичайному учню, а ще важче творити і виховувати Людину. Постійно замислюєшся над тим, як зробити урок цікавим, сучасним, щоб учні з бажанням ішли в клас, як виховати людину, яка б уміла поєднати свій духовний світ, знання, практику, творчість.

Кожен вчитель намагається відшукати цікаві методи роботи з дітьми, обрати певну тактику, стиль роботи, намагається створити умови для позитивного розвитку, творчої реалізації. На сьогоднішній день існує багато сучасних навчальних технологій. Та суть не у нововведеннях, а в тому, наскільки вони ефективні, корисні, змінюють структуру та якість освітнього процесу. В.О.Сухомлинський писав: «Не забуваймо, що в школі дитина не тільки вчиться, у школі вона живе». На мою думку, особистісно зорієнтована технологія навчання є найкращою, яка забезпечує комфортні умови розвитку дитини, реалізує її природні задатки, тому уроки повинні спрямовуватись на особистість.

Визначальною ознакою особистісно зорієнтованого уроку є роль учня, який є головною дійовою особою. Вчитель дбає про те, щоб учень, опрацьовуючи навчальний матеріал, відкрив щось нове у собі, знайшов особистісні смисли у виучуваному. Особистісно зорієнтоване навчання забезпечує учневі право на індивідуальність розвитку, унікальність, інтелектуальність, самостійність, партнерські стосунки. Таке навчання має на меті створення оптимальних умов для стимулювання і задоволення потреб кожного учасника навчально-виховного процесу.

Використовуючи у своїй практиці методику особистісно зорієнтованого навчання, формую життєво необхідні компетентності учня, прагну, щоб учень умів реалізувати себе в житті, вів активний спосіб життя, критично оцінював власну діяльність, умів працювати в колективі, не боявся висловлювати власну думку. Учень можуть самостійно працювати, планувати свої цілі та свою діяльність, робити висновки, йому цікаво працювати на уроках, він хоче бути успішним.

Особистісно зорієнтована освіта базується на таких засадах:

- Дитина в школі – особистість;
- Метою освіти є становлення особистості;
- Учень є суб'єктом навчальної діяльності;
- Талановитою є кожна дитина.

Учитель створює такі умови, застосувавши такі методи, прийоми, форми роботи, які б сприяли досягненню відповідних цілей. Школярі вчать здобувати й застосовувати знання самостійно, індивідуально, в парах, групах. На уроці створюється ситуація успіху, позитивного настрою, відповідної мотивації, взаємопідтримки.

Особистісно зорієнтований урок має таку структуру:

I. Мотиваційний етап.

1.З'ясування (забезпечення) емоційної готовності.

2.Актуалізація суб'єктного досвіду та опорних знань.

II.Цілевизначення та планування.

III.Опрацювання навчального матеріалу.

IV.Рефлексивно-оцінювальний етап.

1. На мотиваційному етапі учитель повинен з'ясувати емоційну готовність учнів, з яким настроєм прийшли вони на урок, подбати про забезпечення позитивних емоцій, створити сприятливу атмосферу, налаштувати дітей на плідну роботу. Сучасні діти з цікавістю виконують ті види навчальної діяльності, які дають їм матеріал для роздумів, можливість виявити самостійність, винахідливість, творчість.

Мотиваційний етап уроку покликаний створювати атмосферу довіри, доброзичливості, забезпечити нормальну зовнішню обстановку для роботи та психологічний настрій учнів на нормальну роботу. «Як почнеш урок, так він і пройде», тому раджу створити такий робочий настрій у класі, щоб усі відчували об'єктивну потребу у внутрішній готовності сприйняти навчальну інформацію та діяти в ній.

На етапі з'ясування (забезпечення) емоційної готовності доцільно використовувати прийоми: **«Комплімент»**, **«Вітер дме»**, **«Кольоровий настрій»**, **«Обмін усмішками»**, **«Побажай мені успіхів»**, **«Словесний настрій»**, **«Малюнкове вітання»**.

Застосування

Емоційну готовність до уроку реалізую через прийом **«кольоровий настрій»**: учні обирають колір, який найбільше підходить до їхнього настрою:

- **Червоний – радісний, захоплений;**
- **Жовтогарячий – радісний теплий;**
- **Жовтий - світлий, приємний;**
- **Зелений – спокійний, врівноважений;**
- **Синій – сумний, незадоволений;**
- **Фіолетовий – тривожний, напружений;**
- **Чорний – занепад;**
- **Білий – важко відповісти.**

Цей прийом допомагає намалювати настрої або кольоровий портрет твору, його можна поєднувати з асоціюванням. Проілюструю цей прийом на прикладі теми «А. Дімаров. «Блакитна дитина». Учитель пропонує учням зобразити свій настрій певним кольором, потім з'ясує, із чим у дітей асоціюється слово «блакитний», а які асоціації викличе слово «дитина»? А якщо ми поєднаємо ці слова: «блакитна дитина». Про кого ми будемо говорити сьогодні на уроці?

Також емоційну готовність до уроку можна визначити через технологію «Світлофор»: на партах у кожного учня лежать карточки трьох кольорів:

- Зелена – готовий до уроку;
- Жовта – не зовсім упевнений;
- Червона – не готовий.

Діти обирають свою картку-емоцію або схематично зображають у зошитах.

1.1. Прийоми, які використовуються на етапі актуалізація суб'єктного досвіду та опорних знань, привертають увагу учнів до теми, пробуджують їхню зацікавленість. Актуальними прийомами на даних етапах є «Мікрофон», «Асоціювання», «Аутотренінг», «Незакінчене речення», «Грунування».

Застосування

Прийом «асоціювання» ефективний під час вивчення будь-якої теми і на всіх етапах. Використання цього методу розглянемо на прикладі теми «А. Чайковського. «За сестрою». Учитель пропонує укласти асоціативні ряди до слів *родина, козаки, татари, війна*. Вони підкажуть нам про що розповідається у творі «За сестрою».

Родина – діти, любов, батьки, щастя.

Козаки - відвага, слава, боротьба, сміливість.

Татари – зло, полон, ненависть.

Війна – горе, смерть, біда.

Прийом «аутотренінг» допомагає учням повірити у себе, у власні сили, поставити певні цілі перед собою, вміти чітко формулювати свої думки.

Аутотренінг

Я – старшокласник.

Я – особистість творча.

Я думаю, аналізую, висловлюю свої судження.

Я хочу знати.

Я поважаю себе і свого вчителя.

2. На етапі цілевизначення та планування ознайомлюю дітей з переліком цілей уроку, запитую, чи є доповнення власними цілями, пропоную ознайомитися з планом уроку, допомагаю учням самостійно планувати роботу на уроці. Діти можуть обговорювати цілі із сусідом по парті, у групі, класі.

3. На етапі опрацювання навчального матеріалу організую самостійну та парно-групову роботи. На уроках використовую інтерактивні методи і прийоми: **мозковий штурм, ПРЕС, знайди помилку, викресли зайве, акваріум, укладання таблиць, опорних схем, асоціативний куш, триступеневе інтерв'ю, аналіз фотографії, робота в парах, в групах.**

Метод **«ПРЕС»** допомагає учням чітко, стисло, аргументовано висловити свою думку. Коли вивчаємо повість «Климко» Г.Тютюнника, пропонуємо учням довести, що «Климко» - автобіографічний твір, скориставшись методом **«ПРЕС»**.

-Я думаю...

-Тому що...

- Наприклад...

- Отже...

Досить часто проводжу «аналіз» фотографії, створюємо психологічний портрет митця, коли вивчаємо життєвий шлях письменника,. На уроці учні роздивляються портрети різних років життя, наприклад, Т.Г.Шевченка, визначають особливості його внутрішнього світу, характер, погляд, риси духовного світу діти записують у зошити.

4. На рефлексивно-оцінювальному етапі відрефлексовується й оцінюється не лише робота, а й процес та почуття, пов'язані з діяльністю. Цей етап тісно пов'язаний з цілевизначенням та оцінкою, адже для успішного проведення учень повинен знати чіткі цілі, орієнтуватися в них. Учні обговорюють хід роботи, аналізують отримані результати, труднощі, досягнення поставлених цілей, участь кожного в спільній діяльності, осмислюють свої відчуття. Вони відповідають на питання: Щонайбільше сподобалося? Що здивувало? Які труднощі виникали? Чи досягли ми поставлених цілей?

Під час рефлексивно-оцінювального етапу використовую різні способи перевірки: самоконтроль, взаємоконтроль, граматичні та літературні диктанти, різнорівневі тестові завдання, проводжу анкетування, рецензування усних відповідей, письмових робіт однокласників. На даному етапі використовую такі прийоми: **«Незакінчене речення», «Займи позицію», «Мікрофон», «Піраміда позитивних почуттів», «Вітер дме для того, хто...», «Сенкан».**

Застосування

Дуже часто учні пасивно сидять на уроках, механічно записують, а потім бездумно відповідають. Такі учні не будуть мислити критично. Тому намагаюся створити творчу атмосферу, яка сприяє активному залученню учнів до процесу навчання. А для цього дозволяю учням вільно розмірковувати, робити припущення. Тому намагаюся у своїй роботі використовувати інтерактивні технології. Найбільше учням подобається сенкан. Це прийом, який підсумовує інформацію, висловлює складні стратегії, відчуття, уявлення в декількох словах. Сенкан має багато варіантів, дозволяє проявити творчі здібності.

Алгоритм складання сенкану.

У першому рядку записується 1 слово, іменник, який є темою сенкану.

У другому рядку – 2 слова, прикметники, які є означеннями теми.

У третьому рядку учні записують 3 слова, дієслова, які вказують на активність, дієвість, пов'язану з темою.

У четвертому – записується фраза, якою висловлюється розуміння (чи ставлення до теми). Фраза складається з чотирьох слів.

У п'ятому – записується одне слово, іменник, синонім (висновок, асоціація) до теми.

Григорій Сковорода

Чесний, вольовий

Не кориться, мандрує, пише

Відомий філософ, мудрець

Мандрівник

Тарас Шевченко

Талановитий, вольовий.

Творить, малює, навчає.

Шевченко – це гордість України.

Геній.

В умовах особистісно зорієнтованого навчання на уроці оцінюється рівень навченості учнів, рівень оволодіння загальнонавчальними вміннями та рівень їх особистісного зростання.

Які б технології не обрав учитель, необхідно завжди пам'ятати, що кожен прийом, метод хороший, якщо він насамперед допомагає формуванню мислення учнів, їхній пошуковій діяльності, зорієнтованій на розвиток індивідуальних задатків та нахилів особистості. Яким би багатим і цікавим матеріалом не оперував учитель, ефективність занять буде залежати від активності самих дітей. Особливо вони пам'ятають ті заняття, у яких брали безпосередню участь, тому інтерактивні методи навчання є частиною особистісно зорієнтованого навчання, оскільки сприяють соціалізації особистості, усвідомлення себе як частини колективу, своєї ролі і потенціалу.

К.Паустовський писав про те, що кожна мить, кожне слово, кожна думка – золоті крихти, які треба збирати десятиріччями, щоб потім перетворити у сплав і викувати з нього свою «золоту квітку». Роками вчитель йде до цього. Якими будуть його уроки – залежить від багатьох факторів. Тільки творець може виховати творця. Тільки особистість, що володіє педагогічною майстерністю, сміливістю у виборі форм і методів роботи, здатна вплинути на формування духовного світу учнів.

Картотека методів і прийомів

Види робіт на особистісно - зорієнтованому уроці

Етап мотивації, цілевизначення та планування.

- **«Комплімент»**(учні усно в парах або записують в зошит сусідові по парті комплімент).
- **«Вітер дме»**(учитель читає речення: *Вітер дме для того, хто готовий до уроку; Вітер дме для того, хто хоче працювати. Учні, які можуть сказати слово «так», піднімаються.*)
- **«Кольоровий настрої»**(учні підбирають кольори до свого настрою);
- **«Обмін усмішками»** (учні обмінюються усмішками).
- **«Побажай мені успіхів»**(учні в парах бажають один одному успіхів).
- **«Словесний настрої»**(учні словами описують свій настрої).
- **«Незакінчене речення»:** *«Сьогодні на уроці я очікую від себе..., від учителя...». «Я знаю, що...».*
- **Асоціювання** (До слів *козак, війна, татари, родина* пропонуємо створити асоціації, які підкажуть нам, про що розповідається у творі *«За сестрою» А. Чайковського.*)

- **Передбачення** (Наприклад, за ключовими словами людина, люди, оточення, життя, спираючись на повість М.Стельмаха, учні передбачають тему і мету уроку).
- **Прийом «Мікрофон»:** «Які ваші враження від прочитаного твору...»
- **Аутотренінг.**
 Я- школяр.
 Я – особистість.
 Я думаю, я мислю.
 Я хочу знати більше!
- **«Малюнкове вітання».**(Для цього використовую смайлики, які показую дітям або прикріплюю на дошці. Діти обирають «Смайл уроку» або «Смайл настрою».Якщо діти обрали смайл «Радість», то бажаю їм гарного настрою, легкого засвоєння теми. Учням, що обрали «сумні» смайли, пропоную налаштуватися на роботу. Ефективно використовувати цей прийом на етапі рефлексії. Учні за допомогою смайликів показують свої враження від уроку, вчитель робить певні висновки.)

- **«Формула уроку».**(Учні складають формулу своєї майбутньої роботи на уроці, використовуючи умовні позначки.)

$$(O+Y) \times (C+P) = Z$$
O- організованість, Y – увага, C – спілкування, P – робота, Z – знання.

Учням подобається складати свої формули.

Етап опрацювання навчального матеріалу. Рефлексія.

✚Мозковий штурм

✚ПРЕС

✚Акваріум

✚Мозаїка

✚Кубування

✚Читання з позначками

✚Укладання таблиць, опорних схем

✚Знайди помилку

✚Так – Ні

✚Діалог «учень-учень», «учень-учитель»

✚Викресли зайве

✚Робота в парах, у групах

✚Складання асоціативних рядів

✚Сенкан

**Конспекти уроків з використанням
описаних методів, прийомів та форм
роботи**

Тема. Григорій Сковорода. Життя і творчість філософа, просвітителя, письменника. 9 клас

Ім'я уроку: «Український Сократ».

Мета: зацікавити учнів особою поета та його творчістю, допомогти досягнути життєвий і творчий шлях Григорія Сковороди, удосконалити вміння аналізувати факти, вчинки, давати оцінку певним явищам;

розвивати спостережливість, вміння аналізувати, коментувати, уміння визначати провідні ідеї його творів;

виховувати прагнення добра, справедливості, бажання пізнавати світ, почуття пошани до творчості поета.

Цілі.

Учні знатимуть: цікаві факти з біографії письменника.

Учні вмітимуть: охарактеризувати духовний світ автора, його уподобання, складати тези до поданих матеріалів; самостійно складати сенкан; відрефлексувати й оцінити власну діяльність.

Тип уроку. Урок вивчення нового матеріалу.

Обладнання: портрет письменника, виставка творів поета, дидактичні та ілюстративні матеріали.

Методи, прийоми і форми роботи: «Обмін компліментами», «Незакінчене речення», робота у групах, учнівські повідомлення, робота із запитаннями, «асоціативний куш».

Епіграф: «Пізнай самого себе - тоді пізнаєш весь світ»

Хід уроку

I. Мотиваційний етап.

1. З'ясування емоційної готовності до уроку.

«Обмін компліментами» : усно в парах або записати в зошит сусідові по парті.

2. Актуалізація суб'єктного досвіду й опорних знань.

Учитель. «Пізнай самого себе – тоді пізнаєш весь світ». А ви погоджуєтесь із цією думкою? (Думки учнів).

АБО

«Незакінчене речення»: «Для чого потрібно пізнати самого себе...»

II. Цілевизначення та планування.

1. Повідомлення теми уроку.

Учитель. Чи все у назві теми вам зрозуміло? Хто такий Сократ? А кого вважають українським Сократом, вічним мандрівником, поетом, мудрецем?

- І для того щоб дати відповіді на ці питання, ми присвятимо урок подорожі у життя Григорія Сковороди. Ми спробуємо з вами досягнути його життєвий шлях, з'ясувати уподобання, захоплення поета, досягнути його ідеї, погляди, з'ясуємо чому його називають українським Сократом і чи пізнав він весь світ.

2. Учні ознайомлюються із поданим переліком цілей і, за бажанням, доповнюють його.

3. Узгодження плану роботи.

III. Опрацювання навчального матеріалу.

1. Організація роботи в групах.

«Навчаючись – учусь» (кожна група отримує повідомлення).

1 група – «Г.С.Сковорода. Дитинство. Роки навчання»

2 група – «Педагогічна діяльність».

3 група – «Вічний мандрівник».

4 група – «Останні роки життя».

5 група – «Творча спадщина митця».

6 група – «Г.Сковорода – філософ, просвітитель».

2. Виконання завдання.

Учні читають повідомлення, обговорюють завдання, виконують їх, учитель надає необхідну допомогу, дає поради. Кожна група обирає 1- 2 учнів, які будуть озвучувати своє повідомлення та виконане завдання.

1 група – прочитати повідомлення, уміти коротко його переказати, скласти

3-4 запитання до нього. Ці питання поставити учням інших груп. Записи роблять у зошити всі учні.

2 група – прочитати повідомлення, уміти коротко його переказати. За допомогою «асоціативного куща» створити «психологічний портрет Сковороди» на дошці. Учні інших груп доповнюють.

СКОВОРОДА

3 група - прочитати повідомлення, уміти коротко його переказати, сформулювати уявлення про сферу діяльності письменника, улюблені заняття та природні обдарування. Записи робити за таблицею.

*Сфера діяльності
письменника*

Улюблені заняття

Природні обдарування

4 група - прочитати повідомлення, уміти коротко його переказати.

«Світ ловив мене, та не спіймав...» Як ви гадаєте, чому саме ці слова написано на хресті над його могилою?

5 група - прочитати повідомлення, опрацювати його. Розповідь «ланцюжком» про твори письменника. Записи роблять у зошити всі учні.

6 група - прочитати повідомлення, опрацювати його. Виписати тези до поданого матеріалу. Записи роблять у зошити всі учні.

IV. Рефлексивно – оцінювальний етап.

Усна рефлексія діяльності.

- Чи досягли поставлених цілей?
- Що допомагало (заважало) цьому?
- Чи сподобалося працювати на уроці? (ТАК чи НІ)

Домашнє завдання.

Обов'язкове: а) підготувати «заочну екскурсію» шляхами Сковороди;

б) прочитати його байки. **За бажанням:** а) написати твір-мініатюру «Світ ловив мене, та не піймав»; б) скласти сенкан «Григорій Сковорода».

Додаток до уроку

Григорій Савич Сковорода. Дитинство. Роки навчання.

Народився 3 грудня 1722 року в селі Чорнухи на Полтавщині в бідній козацькій сім'ї. Батьки відзначалися побожністю, миролюбством, гостинністю, чесністю, славилися на всю округу своєю правдивістю, працьовитістю. Зростаючи у середовищі мудрої праведності, їхній син з ранніх літ відзначався схильністю до зосередженості на своєму внутрішньому світі, твердістю духу, великим бажанням до науки і знань. Змалку виявляв нахил до музики і пісні. Від людей вчився шанувати труд, бо змалку привчався до праці. Очевидно, саме з сім'ї він виніс переконання : *«Хто труда не переїде, до добра той не прийде.»* Виховувався на народних переказах, думках, піснях.

Де здобув Сковорода початкову освіту – точно невідомо. Очевидно, за тодішнім звичаєм, батьки віддали його в науку до дяка. У дяка-скрипаля Гриць був на привілейованому становищі, бо той виявив у хлопця чудовий голос, навчив нотної грамоти, поставив першим співаком у церковному хорі, давав читати книжки, підготував до вступу в академію.

У 1738 році батьки віддають Григорія на навчання до Київської академії, де навчався з перервами близько 10 років.

Досить швидко він став виділятися успіхами серед своїх однолітків, став одним з наполегливих і тямущих студентів. Він здобув ґрунтовні знання з мов – грецької, латинської, польської, старогрейської, німецької.

У 1742 році його запрошують до придворної співацької капели в Петербург, бо він прославився чудовим басом, майстерною грою на скрипці, флейті, бандурі, цимбалах і сопілці та композиторським талантом.

Після двох років перебування у північній столиці він повертається продовжувати перерване навчання. У 1744 – 1745 рр. Сковорода вчиться у класі філософії. Людина виняткових здібностей і гострого розуму, Г.Сковорода здобув в академії глибокі знання з філософії, вітчизняної, античної, західноєвропейської літератур, досконало опанував кілька іноземних мов. Закінчив академію в 1753 році.

Завдання

1 група – прочитати повідомлення, уміти коротко його переказати, скласти

3-4 запитання до нього. Ці питання поставити учням інших груп. Записи роблять у зошити всі учні.

Педагогічна діяльність.

Повернувшись на Україну, першу зупинку він зробив у Переяславі, де на запрошення єпископа став учителем піітики в Переяславському колегіумі. Працював залюбки, писав вірші та підручники з етики, викладав предмет по-новому, чим, звісно, викликав невдоволення багатьох. Саме за недотримання усталених методів викладання його звільнили з роботи.

Після цього Г.Сковорода тривалий час працює придворним учителем у поміщика Степана Томари на Переяславщині. Він довго не погоджувався на таку службу, але, хитрощами заманений і заведений до панської садиби, змушений був усе-таки пристати на непривабливу пропозицію. Любов, привітна приязнь, якою відзначався колишній вельможа, більш за все впливали на Григорія Савича. Залишаючись при дворі, він був сповнений щирим бажанням стати корисним людям. Ці роки відзначилися поглибленим зближенням з життям народу, його внутрішнім єством, і це допомагало йому у пізнанні як самого себе, так і навколишнього світу. Часто у вільний час він любив проводити в полях і гаях. На сон залишав не більше 4 годин, а з першим променем сонця був на ногах. У простому одязі, із сопілкою, торбою з книжками та ціпком ішов, куди хотів. Був суворим вегетаріанцем: їв тільки овочі, молоко, сир, та й то лише раз на день, по сході сонця. Але ніколи не втрачав доброго настрою, веселості й доброзичливості, за що його всі любили й шукали з ним товариства.

З 1759 по 1769 роки Г.Сковорода працює як викладач поетики і етики в Харківському колегіумі. Незвичайний це був учитель : писав байки, викладав стародавні мови, глибоко цікавився математикою, географією, економікою. Отже, учив, як жив, а жив, як навчав – найкраща риса педагога. Оскільки підручника з етики не було, він написав його сам. Це був його перший філософський твір, основою якого є думка, що ледарство – найбільша людська вада. Студенти любили свого вчителя, радилися з ним, бували в нього вдома. Він засівав їхні душі зернами правди, гуманізму й волелюбства. І тому церковники та вельможні пани зводили на нього наклепи, звинувачуючи в протиурядовій та антирелігійній діяльності. Через постійні переслідування і гоніння Сковорода змушений був двічі переривати на один рік викладання в Харківській колегії, а з 1769 р. більш не займав жодної офіційної посади.

Завдання

2 група – прочитати повідомлення, уміти коротко його переказати. За допомогою «асоціативного куца» створити «психологічний портрет Сковороди» на дошці. Учні інших груп доповнюють.

СКОВОРОДА

Мандри

Поет, композитор, соліст і музикант в одній особі! Всебічно обдарований хлопець міг би зажити слави та багатства. *Але життя не пізнаєш, якщо скнітимеш у палатах*, тому Григорій якомога більше мандрувати, зустрічатися з людьми.

У 1750 році трапляється нагода вирушити у тривалу поїздку за кордон, з якої Григорій Савич скористався. Він відвідує Австрію, Словаччину, Угорщину, Польщу, Німеччину, де знайомиться з життям тамтешніх народів, вивчає їхні звичаї і ближче знайомиться з культурою, передовими філософськими ідеями, літературними течіями. Він буває в університетах, слухає лекції знаменитих професорів, працює в бібліотеках, студіює філософські праці й, володіючи багатьма мовами, вільно дискутує із ученими різних країн. З Європи він повернувся без шеляга в кишені, але сповнений новими знаннями та блискучими ідеями.

Безсумнівно, ця подорож справила надзвичайно важливе значення на формування поглядів майбутнього філософа.

Три роки тривала ця експедиція. І тільки туга за рідним краєм привела його знову на Батьківщину. Повернувшись в Україну, Г.Сковорода найперше заглянув у рідні Чорнухи, та не застав живими ні неньки, ні батька. Ніщо не тримало Григорія на одному місці, і він сміливо поринув у широкий світ.

В одному селі Сковорода лікував відставного майора. Дочка майора, красуня Олена, закохалася в ніжного поета-музиканта, і Григорій теж покохав її. Йшлося до весілля, але Сковорода вагався, бо не уявляв життя без мандрів. Так і не одружився.

Наступні роки, аж до смерті, Григорій вів мандрівний спосіб життя, яке збагачувало його новими знаннями. Не маючи сім'ї, власного пристанища й постійного прибутку, він перебував у самій гущі народу. Він жив то в одних, то в інших знайомих. Все його майно вміщалося в торбі: найпотрібніші речі, рукописи, книжки, за поясом – сопілка, в руках – посох, на плечах – селянська свита. Він обійшов майже всю Україну, Воронежчину, Курщину, Орловщину, побував під Москвою, в Приазов'ї та інших місцях.

Завдання

3 група - прочитати повідомлення, уміти коротко його переказати, сформулювати уявлення про сферу діяльності письменника, улюблені заняття та природні обдарування. Записи робити за таблицею.

*Сфера діяльності
письменника*

Улюблені заняття

Природні обдарування

Останні роки життя

Останнє десятиріччя життя Сковороди – це роки його слави. Всі хотіли його бачити. У Харкові, Белгороді та багатьох селах виникли гуртки послідовників його вчення і способу життя.

У «трудах праведних», і скінчив свій життєвий шлях один з найгеніальніших філософів світу Григорій Савич Сковорода.

Про смерть Сковороди записав Срезневський таке: *«...Був прегарний день. До дідича з'їхалось багато сусідів погуляти й повеселитись. Мали також на цілі послухати Сковороди... За обідом був Сковорода незвичайно веселий і говіркий, навіть жартував, оповідав про своє минуле, про свої мандрівки, досвіди. Зачаровані його красномовством повставали всі від обіду, Сковорода щез.. Він пішов у садок. Довго ходив він по перехресних стежках, зривав овочі й роздавав їх хлопчикам, що працювали в садку. Над вечір пішов сам господар шукати Сковороду й застав його під гіллястою липою. Вже заходило сонце: останні його проміння пробивалися крізь гущу листя. З рискалем у руці копав Сковорода яму — вузьку, довгу яму. — «Що це, друже Григорію, чим то ти зайнятий?» — спитав господар, підійшовши до старого. «Пора, друже, закінчити мандрівку!» — відповів Сковорода — «і так усе волосся і злетіло з бідної голови від мордування, пора непокоїтися!» «І, брате, дурниця! Досить жартувати, ходімо!» — «Іду! Але я прохатиму тебе попереду, мій добродію, хай тут буде моя остання могила». І пішли в хату. Сковорода недовго в ній лишився. Він пішов у свою кімнатку, перемінив білизну, помолвився Богу і, підложивши під голову свої писані праці і сіру свитку, ліг, зложивши навхрест руки. Довго чекали на нього з вечерею. Сковорода не з'явився. Другого дня вранці до чаю теж, до обіду так само. Це здивувало господаря. Він насмілився увійти до Сковороди, щоб розбудити його; однак Сковорода лежав уже холодний закостенілий».*

Це було 9-ого листопада 1794 року. На хресті над його могилою, на прохання самого Сковороди, написано: **«Світ ловив мене, та не впіймав...»**.

Його могила знаходиться зараз у селі Сковородинівка (ран. Іванівка, колишня садиба Андрея Ковалівського).

Таким чином Г.Сковорода ще раз заявив про свою відданість духовному спасенному життю перед земними суєтністю і марнотою.

Завдання

4 група - прочитати повідомлення, уміти коротко його переказати.

«Світ ловив мене, та не спіймав...» Як ви гадаєте, чому саме ці слова написано на хресті над його могилою?

Творча спадщина митця

Невтомний шукач істини та краси в житті, Сковорода залишив нам чималу літературну спадщину. Улюблена книга Сковороди – Біблія.

Перебуваючи на Херсонщині, написав значну частину віршів збірки «Сад божественних пісень». Збірка є своєрідним щоденником, у якому відбилися життєві події, філософські роздуми, ліричний настрій їх автора.

Працюючи в Харкові, латинськими й українськими віршами написав «Байки Езопові»(1760)

У 1766р. філософ написав «Вхідні двері до християнської добродітності», наступного року філософські твори «Наркіс» і «Симфонія».

Упродовж 1769-1774рр. Сковорода написав збірку прозових байок «Байки харківські», «Бесіду, названу двоє, про те, що блаженним бути легко», «Діалог», а також твори: «Розмова п'яти подорожніх про справжнє щастя в житті», «Кільце», «Розмова, звана алфавіт, чи Буквар світу».

У 1785р. Сковорода об'єднав 30 віршів, написаних у різний час, у збірку «Сад божественних пісень».

Збірник «Байки харківські» - перші 15 з них написані в 60-х роках, решта – в 1774р, куди увійшло 30 байок.

У 1787р. він написав «Вдячного Еродія» і «Убогого Жайворонка», а в 1791р. завершив філософський твір «Діалог. Ім'я йому - Потоп зміїний».

Сковорода писав «народним діалектом» або латиною.

Перші вірші написав у жанрі **панегіриків**(віршів, що склалися для вихваляння окремих осіб чи подій). Він дещо обновив традиції панегіричного вірша.

Свої філософські твори він писав так, щоб вони були зрозумілі не тільки освіченим людям, а й неосвіченим – будили їхню свідомість, учили думати.

Завдання

5 група - прочитати повідомлення, опрацювати його. Розповідь «ланцюжком» про твори письменника. Записи роблять у зошити всі учні.

Г.С.Сковорода – філософ , просвітитель.

Григорій Савич замислювався над тим, як допомогти своєму народові. Тому вирішує здійснювати просвітницьку діяльність серед народу: в дохідливій формі пояснював людям різні явища життя суспільства і природи, викладав свої філософські ідеї, у вільний час учив грамоти селянських дітей. Філософ-просвітитель доводив, що навчання допоможе швидше і точніше виявити природні задатки кожної людини.

Філософії Сковорода був властивий пантеїзм (вчення, що ототожнює Бога і природу, тобто стверджує, що світ є двоєдиним – органічним злиттям Духа і матерії). Основним предметом філософії є людина, її внутрішній світ і діяльність, інтереси й прагнення, здоров'я і щастя.

Ідею «пізнай себе самого», висунуту давньогрецькими філософами (Сократом, Платоном) ще за 500 років до нашої ери, Сковорода підніс і розвинув далі.

Пізнати себе людині потрібно для того, щоб виявити здібності, закладені в неї самою природою, усвідомити свої фізичні й розумові можливості та особливості характеру. Це дасть змогу обрати відповідний рід трудової діяльності – «сродну працю». Трудитися потрібно для того, щоб забезпечити свої духовні й тілесні потреби і приносити користь суспільству.

Щоб стати щасливим, не треба багатства, влади. Гідність людини визначають не гроші й не знатне походження, а чесне життя.

Людина – «коваль свого життя», не раб, і тільки від неї залежить, яким буде її життя і майбутнє наступних поколінь.

Йому мріялося, що людина в майбутньому буде досконалою – розумною, доброю, порядною, справедливою. У філософських працях і листах він утверджував культ розуму.

Життя, за Сковородою, – це постійний і безперервний пошук істини. Людина народжена для щастя, людина має бути щасливою. А щастя в наших думках, в нашому серці, в любові.

Любов. Це почуття найсолодше, найприємніше й животворне. Тому людина без любові – однаково що позбавлена сонця, напівмертва. Слід відрізнити істинну любов від удаваної.

Тому твори Сковорода допомагають нам збагнути шляхи і способи досягнення щастя, без якого наше життя не має жодного сенсу

Завдання

6 група - прочитати повідомлення, опрацювати його. Виписати тези до поданого матеріалу. Записи роблять у зошити всі учні

Алгоритм складання сенкану.

У першому рядку записується 1 слово, іменник, який є темою сенкану.

У другому рядку – 2 слова, прикметники, які є означеннями теми.

У третьому рядку учні записують 3 слова, дієслова, які вказують на активність, дієвість, пов'язану з темою.

У четвертому – записується фраза, якою висловлюється розуміння (чи ставлення до теми). Фраза складається з чотирьох слів.

У п'ятому – записується одне слово, іменник, синонім (висновок, асоціація) до теми.

Григорій Сковорода

Чесний, вольовий

Не кориться, мандрує, пише

Відомий філософ, мудрець

Мандрівник

Портфоліо учня

Сократ

Картуш Сократ на Будинку Учителя. (Педагогічний музей)
вул. Володимирська, 57

Сократ (470-399 до р. х.) давньогрецький філософ. Своїх творів філософ Сократ не залишив, тому про його погляди ми можемо судити тільки на підставі творів інших грецьких філософів (головним чином у книгах його учня Платона). Сократ намагався твердо обґрунтувати етичні поняття - справедливості, чесності, совісті, щастя. Афіньським судом, за невір'я у вітчизняних богів і введення нових божеств, Сократ був присуджений до страти і добровільно прийняв отруту(кажуть-цикуту)

Будинок Ковалівських у селі Сквородинівці, колишній Пан-Іванівці, пам'ятає невтомного мандрівника. Тут він провів і свій останній день на білому світі. Нині в будинку - Літературно-меморіальний музей.

*У раю серед полів під крилатим гіллям колись могутнього дуба
минали творчі години Сквороди, згодом це дерево стало
історичним*

Кімната-опочивальня Г. С. Сковороди, відтворена в Літературно-меморіальному музеї просвітителя у селі Сковородинівці.

Любитель простоты и истинной свободы,
Безъ лести друзей пріимой, доволенъ всмигда
38 Достигъ навсѣгда наукъ, познавши дуть природы,
Достойной для сердець примѣръ. Сковорода.

Кімната-опочивальня Г. С. Сковороди, відтворена в Літературно-меморіальному музеї просвітителя у селі Сковородинівці.

Будинок в Іванівці – останній притулок Сковороди

Портрет Григорія Сковороди.

Худ. В. Василенко. Полотно, олія.

Друга половина XIX ст.

Кредо

“О як би в дурні мені не пошитись, щоб без свободи не міг я лишитись”.

“Пізнай самого себе – тоді пізнаєш весь світ”.

«Як розкошує бджола своєю працею, збираючи мед! За мед їй відбирають життя, але вона не перестає трудитися, доки живе. Солодкий їй мед, але ще солодший труд».

«Як хто посіє в юності, так і пожне в старості».

Оточення

У харківський період серед друзів були Г. Якубович, архімандрит

Миколаївського монастиря, єпископ І. Миткевич. Сковорода підтримував товариські стосунки з виданим скульптором-психологом доби бароко в Україні С. Шалматовим.

Добрим приятелем Г. Сковороди був о. Василь Снесарєв, протоірей у с. Валки, високоосвічений добрий і надзвичайно скромний та невибагливий у побуті. Прихожани з любов'ю називали свого пастиря «юним страцем». Улюбленим учнем і товаришем був М. Ковалинський, який став першим біографом письменника. Саме йому передав на збереження свою торбину з творами Сковорода

Освіта

З семи років навчався в дяківській школі в Чорнухах.

У 1734 р. вступає до Києво-Могилянської академії.

Опанував **класи**:

фари, де вчили читати й писати по-латині, по-польськи, по-слов'янськи;

інфіми: етимологія, синтаксис латинської мови, арифметика і катехізис;

граматики: складніші питання синтаксису, твори Цицерона, Овідія;

синтаксими: стилі латинської ораторської прози, латинська поезія;

поетики: написання віршованих творів різних жанрів; знання з міфології, географії, біблійної історії; вивчив грецьку, німецьку, гебрійську мови;

риторики: інвенція, стилістика, композиція; продовжував вивчати мови;

філософії: діалектика, логіка, етика, фізика, метафізика.

богослів'я: догматика, моральне богослів'я, історія Церкви, канонічне письмо, Святе Письмо, гебрійська мова з додатком арабської та сирійської (цей курс не завершив).

Сфера діяльності

Григорій Сковорода - філософ, мандрівник, знавець мов, перекладач, просвітитель-гуманіст, домашній вчитель і вихователь, викладач поетики у Переяславському та курсів поетики, синтаксими, катезізісу, грецької мови у Харківському колегіумах .

Риси характеру:

скромний, невибагливий, заглиблений у себе, чесний, гуманний, щирий. За словами першого біографа і найліпшого товариша М. Ковалинського, одягався пристойно, але скромно, був вегетаріанцем, для сну відводив біля чотирьох годин на добу, встав на зорі, був завжди веселий, бадьорий, легкий, рухливий, усім задоволений, цнотливий, шанобливий до людей різного стану; відвідував хворих, втішав засмучених, ділив останнє з бідними, вибирав і любив друзів «по серцю» їх, був набожний без забобонності і марносластва, вчений без пихи, привітний без лестоців. Тримався осторонь від велелюдних товариств та чиновників високого рангу.

Улюблені заняття

Любив музику, грав на флейті, бандурі, гусях, скрипці, цимбалах, сопілці. Улюблений інструмент – флейта.

Співав у царській капелі, мав незвичний красивий голос (бас).

Був автором кількох духовних піснеспівів: «придворний» наспів літургійно-канонічної пісні «Иже херувими» «Христос воскрес» та пасхальний канон «Воскресенія день».

Гарно малював. Був добре обізнаний з архітектурою, живописом, графікою, яка поширювалася, в основному, у духовній літературі у вигляді заставок, ілюстрацій до біблійних і євангельських текстів. Охоче спілкувався з тогочасними майстрами, котрі працювали на будівництві храмів, їх внутрішньому оздобленні, у монастирських іконописних майстернях. Поліглот.

Улюблені письменники

Серед улюблених грецьких та римських класиків були Горацій, Вергілій, Овідій, Піфагор, Діоген, Сократ, Епікур, Платон, Плутарх.

Улюблена книга Плутарха «Про спокій душі».

Любив цитувати Горація, Теренція, Плутарха, Ціцерона, твори яких перекладав. Найулюбленішим новолатинським автором був Еразм Роттердамський.

Тема. Григiр Тютюнник. Повiсть "Климко". Воєнне дитинство у творi. Морально-етичнi уроки доброти, чуйностi, турботи про рiдних. 7 клас

Им'я уроку: «Милосердя й доброта, як два крила»

Мета: дослiдити, як у творi вiдображено воєнне дитинство; через художнє слово осмислити та сприйняти морально-етичнi уроки доброти, чуйностi, турботи про рiдних на прикладi взаємостосункiв героiв повiстi, її художнi особливостi; усвiдомити головну iдею твору – iдея самопожертви – та її майстерне, художньо переконливе втiлення.

Цiлi уроку:

Учнi знатимуть:

- жанр та вид епiчного твору;
- лексичнє значення слiв: дитинство, воєнне дитинство, вiйна, самопожертва;
- про подiї часiв воєнного лихолiття в Укрaїнi (Друга свiтова вiйна)
- яким було життя дiтей пiд час вiйни;
- змiст повiстi.

Учнi вмигтимуть:

- проводити паралелi мiж особистим життям автора та сюжетом твору;
- характеризувати образ Климка;
- висловлювати власну думку з приводу прочитаного.
- висловлювати думки про значення доброти, милосердя, чуйностi в людському життi;
- вмигтимуть скласти таблицi;

Обладнання: пiдручник для сьомого класу, тлумачний словник, iлюстрацiї учнiв до твору, таблицi, виставка книг рiзних письменникiв про воєнне дитинство, презентацiя.

Тип уроку: засвоєння знань i формування вмiнь аналізувати художнiй твiр.

Методи, прийоми i форми роботи: «Незакiнчене речення», робота у групах, робота iз запитаннями, робота з пiдручником, метод «ПРЕС», «Обмiн комплiментами», гра «Ланцюжкове iнтерв'ю», асоцiативний ряд.

Епіграф: «Доброта – ознака сили, а не слабкості»

Спробуйте бути хоч трохи добрішими і ви побачите, що будете не в стані скоїти дурний вчинок. (Конфуцій)

Хід уроку

I. Мотиваційний етап.

1.З'ясування емоційної готовності до уроку.

«Обмін компліментами» : усно в парах або записати в зошит сусідові по парті.

2.Актуалізація суб'єктного досвіду й опорних знань.

1) **«Незакінчене речення»**: «Сьогодні на уроці я очікую від себе ... , від учителя...»

2) Перевірка домашнього завдання.

Гра «Ланцюжкове інтерв'ю» (діти вдома готували по одному запитанню, яке ставлять своєму однокласнику, а той дає відповідь і ставить своє питання наступному учню).

1. Звідки родом Григій Тютюнник? (Полтавщини).
2. У якому творі відобразив свої дитячі роки? («Климко»).
3. Хто головний герой повісті «Климко»? (Климко).
4. Які події відображено у творі? (В.В.в.).
5. З ким жив хлопчик? (дядьком Кирилом).
6. Скільки знайшов на грядці картоплин? (57штук).
7. Кого зустрів на базарі Климко ? (Вчительку Наталю Миколаївну і Зульфата).
- 8.Як було звати дочку Наталі Миколаївни? (Оля).
- 9.Куди зібрався йти Климко по сіль? (У Слов'янськ).
- 10.Хто дав хлопчикові тапочки? (Швець).
- 11.Скільки днів був непритомним Климко ? (Три).
- 12.Чи знайшов хлопчик сіль? (Так).

3) Робота над текстом повісті «Климко».

- З'ясуйте жанр твору «Климко» .

- Згадайте, який твір називають автобіографічним.

- Доведіть, що «Климко» - автобіографічний твір, використовуючи метод «ПРЕС».

-Я вважаю....

-Наприклад:.....

-Отже,.....

(Автобіографічність не означає абсолютне відтворення хроніки життя Тютюнника. Герой повісті «Климко» йде не на Полтавщину, а по сіль, щоб потім продати її і врятувати від голоду улюблену вчительку з немовлям і себе з другом. Однак в основі твору — враження від того пам'ятного походу хлопчика важкими дорогами війни. А ще Климко залишився сиротою, так само як і автор твору, виховувався у дядька, який теж загинув від німецької бомби. Все побачене, пережите Григором тоді так вразило, що він не міг не розповісти про це, коли став письменником. І розповів правдиво, художньо сильно про дітей у війні.)

II. Цілевизначення та планування.

1. Повідомлення теми уроку.

2. Учні ознайомлюються із поданим переліком цілей і, за бажанням, доповнюють його.

3. Узгодження плану роботи.

III. Опрацювання навчального матеріалу.

1. Слово вчителя.

З кожною новою збіркою розширювалося тематичне коло творів Г. Тютюнника, проте незмінними залишалися увага та любов до людини, біль автора через покалічені долі людей. Він постійно шукає відповідь на питання: «Що стоїть на перешкоді людському щастю? Чому зло часто перемагає добро?»

Вся творчість Г. Тютюнника тримається на вічних загальнолюдських цінностях. Герої багатьох його творів – діти, його власні почуття, думки і переживання тісно перепліталися з переживаннями дитини.

Дитинство – щаслива пора. Чому ж Г. Тютюнник у зрілому віці часто говорив: «І на мить не хотів би повернутися у своє дитинство?» Твір Г. Тютюнника «Климко» змушує нас замислитись над тим, як складно

жилося дітям під час Другої світової війни.

Багато дітей залишилися без батьків, без приміщень, без житла. Тому діти вимушені були шукати собі помешкання, їжу, одяг. Багато дітей було вивезено до Німеччини! Діти працювали за верстатами поруч із дорослими, не знаючи сну й відпочинку. Виснажлива чотирирічна війна принесла людям великі людські втрати, хворобу, голод, смерть...

2. Асоціація.

-Діти, я хочу запропонувати вам укласти асоціативний ряд до слова «війна» і якими кольорами ви б намалювали це слово.

Війна – горе, ненависть, смерть, самотність, ворожнеча, голод, утрата, свари.

Колір – чорний, сірий, червоний, багряний, темно-коричневий, сталевий.

Робота зі словником.

-Яке ж визначення слова «війна» подає тлумачний словник? (учень зачитує визначення)

(Війна – и, ж. 1. Організована збройна боротьба між державами, суспільними класами тощо. 2. перен.стан ворожнечі між ким-небудь; суперечка, сварка з кимось; боротьба.)

-Що ви знаєте про війну, що вона принесла людям?

-Хочу запропонувати вам переглянути презентацію «Дитинство, опалене війною».

-Які думки, враження від побаченого?

- Чи схожі ці картини на життя Климка в ті часи?

- Сьогодні ми будемо говорити про війну, дітей, про дитинство, опалене війною, чим воно відрізняється від звичайного дитинства, які людські цінності формуються у таких тяжких ситуаціях.

-Ви прочитали повість. Чи сподобався твір? Доберіть слова, щоб висловити свої враження від твору.

3.Метод «Незакінчене речення».

-Читаючи твір, я ...(захоплювався, дивувався, був вражений, дуже засмутився, відчував біль, образу, хвилювався, сумував, співпереживав.)

3. Робота з текстом.

-Робота в парах. Відновити ланцюжок подій, упорядкувавши хаотично розміщені цитати. (Учні позначають цифрами 1, 2,3 ...роздруковані на аркушах цитати.)

1. *«Климко прокинувся від холодної роси, що впала йому на босі ноги (видно, кидався уві сні), і побачив над собою скам'яніло-бузкове небо, яким воно буває лише восени на сході сонця»;*
2. *«Климко жив удвох з дядьком Кирилом, відколи осиротів. Жили вони в залізничному бараці при самісіньких коліях.»;*
3. *«Дядько Кирило був машиністом великого паровоза і ходив на роботу коли як: то вранці, то вдень, то посеред ночі, коли Климко вже спав.»;*
4. *«Солдат на мить заляк з піднятою ногою, потім тоненько вискнув і одплигнув убік.»;*
5. *«Чех повернувся вже без карабіна, тримаючи в руках пакунок з вицьвілої плащ-палатки в рудих та зелених плямах, і подав його Климкові.»;*
6. *«Климко йшов уже восьму добу. Їхню станцію і барак розбомбили німецькі літаки, хлопець залишився з тим, у чому був.»;*
7. *«Коли згоріла станція, Климко знайшов собі притулок у шахтній ваговій. Він переніс із погребя те, що виціліло — картоплю, два кусники старого сала й кілька цибулин. Спочатку було холодно й незатишно, докучали щури. Потім Зульфат, товариш Климка, вигнав нахабних звірят димом, допоміг облаштувати кімнату.»;*
8. *«Хлопці запропонували Наталі Миколаївні жити у них, адже її квартиру розгромили окупанти. Вони перенесли речі вчительки, а Зульфат роздобув колыску для малої Олі.»;*
9. *«Тітка пожаліла його, запропонувала зостатися в неї назавжди, але хлопець наполягав — йому треба додому, його чекають.»;*
10. *«Від переїзду, піднявши руки, спотикаючись і падаючи, біг до Климка Зульфат.»*

4.Бесіда.

- Хто з героїв найбільше запам'ятався? Чим саме?

-Яким, на вашу думку, було дитинство Климка? Через що він залишився самотнім?

-У яких умовах жили тоді такі діти, як Климко, під час війни?

-Як ви думаєте, чому діти війни, яких показано в образі Климка, на втратили морально-етичних норм поведінки у суспільстві? Що цим хотів нам сказати автор? Чи можна дати відповідь на це запитання епіграфом до уроку?

-Подумайте, яку ключову подію змальовує автор протягом усього твору?(Війну)

Початок твору

ВІЙНА

Кінець твору

Смерть дядька Кирила

Смерть Климка

-Війна. Смерть. Біда. Голод. Як критичні ситуації впливають на людей, на їхній характер?

-Яких людей може виховати війна?

-Війна – це біда, вона оголює душу людини, розкриває її сутність. Одних робить жорстокими, бездушними, черствими, а інших - чуйними, милосердними, турботливими.

-Як називається прийом у творі, який використав автор, щоб розкрити характері персонажів?

Контрастність (з французької – «протилежність») – художній прийом, побудований на різко окресленій протилежності в чомусь: рисах характеру, властивостях предметів чи явищ.

-Простежимо, у що перетворюється інстинкт виживання в душах різних героїв, одних руйнуючи як особистість, а інших –гартуючи, і складемо порівняльну таблицю.

Людина - найвеличніша з усіх істот	Людина - найпідліша з усіх істот
Климко, дядько Кирило, вчителька Наталя Миколаївна, тітка Марина, швець, Зульфат, тітка Марина	Бородань з базару, поліцаї, німці
Милосердя, готовність пожертвувати собою заради іншого	Втрата людської подоби в час війни

5.Слово вчителя.

-Автор втілює у цьому образі свій ідеал людини. Климко носив стільки доброти, милосердя співчуття до знедолених і страждених.(Пригадати епізоди) Вразлива від природи ніжна душа хлопчика стає ще чутливішою від пережитих подій, але на втрачає свого людського обличчя. Він все своє коротке життя піклувався більше про інших, ніж про себе.

Ця повість страшна своєю правдою про війну, про те, як вона оголює душі дітей.

Схиляючи голову перед пам'яттю дітей, що загинули на війні, ми маємо докласти чимало зусиль, аби не опалював вогонь війни душі дітей.

6.Укладання символічного серця.

-Символічно образ прекрасних високоморальних людських якостей можна зобразити у вигляді людського серця. І у вас в кожного є маленьке сердечко, на якому ви напишете ту людську якість, яка, на вашу думку, є найголовнішою.

-Ось і наше серце безмірно переповнюється чуйністю, людяністю, милосердям, добротою, самовідданістю, любов'ю. Сподіваюсь, що ви винесли уроки моральності, які не будете забувати в подальшому житті і це допоможе витримати найтяжчі випробування.

IV.Рефлексивно-оцінювальний етап.

1.Незакінчене речення «Я дізнався...», «Я відчув...», «Я зрозумів...».

2.Рефлексія досягнення визначених цілей.

-Чи досягли ми поставлених цілей? Як ми це робили?

Домашнє завдання.

Написати твір-роздум на тему «Благородство, милосердя й доброта – священні закони людського спілкування»

Література

- 1. Пересунько Т.М. Сенкан на уроках української мови та літератури // Вивчаємо українську мову та літературу. - 2010. –№8. – с. 6.**
- 2. Рубан С.А. Системне впровадження технологій особистісно зорієнтованого навчання в роботі з обдарованими дітьми. // Вивчаємо українську мову та літературу. – 2010. - №1. – с.2.**
- 3. Фасоля А.М. Особистісно зорієнтоване навчання: сутність, основи, технології. – рівне:Юлат, 2008. – 130с.**

Тема. Тарас Шевченко. «Мені тринадцятий минало». Розповідь про життя і творчість поета. 7 клас

Ім'я уроку: «Український геній»

Мета: ознайомити учнів з цікавими фактами життя і творчості Т.Г.Шевченка; розвивати вміння виразно й усвідомлено читати твір, коментувати його зміст, вміти визначати тему та провідні мотиви; виховувати почуття доброти, любові, пошани до творчості Шевченка .

Цілі.

Учні знатимуть: цікаві факти з життя поета, зміст поезії, значення понять *контраст*, *автобіографічний твір*.

Учні вмітимуть: створювати психологічний портрет митця, виразно читати поезію; визначати тему твору та його провідні мотиви; планувати роботу на уроці, проводити рефлексію в кінці уроку.

Тип уроку. Урок вивчення нового матеріалу.

Обладнання: портрет Т.Г.Шевченка, ілюстративний матеріал.

Методи, прийоми і форми роботи: «Незакінчене речення», робота у групах, виразне читання, робота із запитаннями, робота з підручником, «незакінчене речення», сенкан.

Епіграф: *У цьому світі є тільки одна річ, перед якою належить схилитися, це — геній, і одна річ, перед якою слід упасти на коліна, — це доброта.*

В. Гюго

Хід уроку

I. Мотиваційний етап.

1.Забезпечення емоційної готовності до уроку. «Асоціативний настрій»

2.Актуалізація суб'єктного досвіду й опорних знань.

Групування. Ключове слово « **Геній**».

II. Цілевизначення і планування.

1.Повідомлення теми уроку.

Учитель. Сьогодні я розпочала урок зі слова геній і почула різні думки. Про кого буде йти мова ви, напевно, здогадалися. І ми з вами спробуємо відчутти дотик генія.

Користуючись тлумачним словником, запишіть визначення даного слова.

Геній – особа, яка володіє найвищим ступенем таланту, здібностей.

2.Визначення власних цілей і узгодження їх із загальними.

3.Коллективне планування роботи.

III. Опрацювання навчального матеріалу.

1. Створення психологічного портрета митця. «Аналіз фотографії» .

2. Читання статті підручника про Т. Шевченка.

–Що ще ви знаєте про цю людину?

3. Розповідь учителя про Т. Шевченка (додаток1)

-Найцікавіші, на ваш погляд, відомості запишіть у зошити.

4. Ознайомлення з поезією «Мені тринадцятий минало».

- Перебуваючи на засланні в Орській фортеці у 1847 році, коли туга за рідним краєм особливо загострилася, поет згадує своє дитинство, як він був пастухом, пас селянських овець, йому було тринадцять років. Згадав дівчину Оксану Коваленко, з якою любив гратися, яка вміла приголубити, яка була першим коханням поета.

5. Учитель читає поезію.

6. Робота над змістом поезії «Мені тринадцятий минало»

-Поезію розглянемо, працюючи у групах

а) виразне читання вірша;

б) з'ясування емоційного враження вад прочитанного;

в) пояснення незнайомих слів.

1 група.

1) Прочитайте поезію. Визначте інтонацію, темп, паузи, логічні наголоси. Уявіть себе актором. Підготуйтеся до виразного читання вірша на публіку.

2) Дайте відповіді на запитання, виконайте завдання

- Чи сподобалась поезія? Чим?

- Які почуття ліричного героя тут відтворено?

- «Незакінчене речення»: «Прочитавши вірш, я подумав... відчув... зрозумів...»

3) Підготуйте зв'язну розповідь про цю поезію.

2 група.

1) Розгляньте репродукцію картини І. Їжакевича "Тарас - пастух"(1935р.)

2) Дайте відповіді на запитання, виконайте завдання.

- Яке враження вона на вас справила?

- Як ви гадаєте, які почуття переживав художник, коли малював картину, а які поет, коли писав вірш?

- Які деталі звертають на себе увагу?

- Що є спільного у долях двох митців?

- Які образи у вірші і на картині втілюють Україну?

3 група.

1) Прочитайте поезію Шевченка.

2) Дайте відповіді на запитання, виконайте завдання.

- Визначте художні засоби вірша. Якими настроями перейнята поезія?

- Що таке контраст? Назвіть приклади контрасту у вірші.

- Виділіть кольори, які присутні у творі, і заповніть таблицю «Життя – це...».
(Учні заповнюють таблицю, наприклад, «сонечко сяло» - яний,жовтий колір, колір щастя, а село почорніло – темний колір, колір смутку).

-Як можна з'ясувати, що поезія написана дорослою людиною, зі значним життєвим досвідом? Що на це вказує?

- «Своїм віршем автор спонукає замислитись над ...» (сформулюйте одну думку).

7.Звіт груп.

IV.Рефлексивно-оцінювальний етап.

1.Створення сенкану «Кобзар».

2.Незакінчене речення: «Сьогодні на уроці я зрозуміла(зрозумів), що...», «Я дізнався....».

3.Рефлексія досягнення визначених цілей.

-Чи досягли ми поставлених цілей? Як ми це робили?

Домашнє завдання.

Обов'язкове: а) підготувати «заочну екскурсію» про життя і творчість Т.Г.Шевченка; б) вивчити поезію напам'ять; в) прочитати баладу «Тополя».

За бажанням: а) проілюструвати вірш «Мені тринадцятий минало»; б) скласти кросворд за творчістю Шевченка.

Тарас Григорович Шевченко народився 9 березня 1814 року в селі Моринці. Батько його – Григорій Іванович Шевченко – родом з села Кирилівки, мати – Катерина Якимівна – із села Моринці. Вони були кріпаками пана Василя Енгельгарда.

Спочатку батьки Шевченка жили в Кирилівці у хаті діда Івана. Родина була великою - тринадцять чоловік. Тому 1810 року батьки перебираються до села Моринці, де оселяються у садибі засланого в Сибір кріпака Колесника.

Згодом у 1815 році з сибірського заслання повертається власник хати, сім'я Шевченків перебирається до Кирилівки, де купили хату в селянина Тетерюка.

Батьки тяжко працювали на панщині, а малих дітей доглядали старші брати і сестри. Хлопчиків було 9 років, коли від важкої роботи, від виснаження і знущань на 32 році життя померла мати, а в 11 років Тарас залишається круглою сиротою.

У Тараса рано прокинулася любов до науки, змалку виявився неабиякий хист до малювання. Він терпляче зносив усі кривди й образи від своїх «учителів», постійно шукав дяка-учителя, який навчив би його малювати. Пізніше Шевченко стає козачком в пана Енгельгарда, який хотів мати двірського портретиста, тому відправив козачка вчитися малювати.

Спочатку Тарас вчився у Вільно, пізніше у Варшаві, а в 1832 – у Петербурзі стає учнем живописних справ цехового майстра В.Ширяєва. Пізніше відбулася зустріч у Літньому саду з Іваном Сошенком, згодом знайомство з Карлом Брюлловим. Саме ці люди допомогли 22 квітня 1838 року викупити Шевченка з кріпацтва, згодом він стає вільним слухачем Академії мистецтв у Петербурзі. У малярстві він робить помітні успіхи. Його тричі нагороджують срібною, а потім золотою медалями. Зароблені гроші відсилає родичам на Україну.

Згодом у Петербурзі в 1840 році з'являється його перша поетична книжка «Кобзар», до якої увійшло всього вісім творів. У 1843 і 1845 роках Шевченко подорожує Україною, пише знамениті свої твори: «Гайдамаки», «Сон», «Кавказ», «Наймичка», «Заповіт», «І мертвим, і живим...». У 1846 році стає учасником таємного політичного антикріпосницького товариства Кирило-Мефодіївського братства. У квітні 1847 році був заарештований за участь у товаристві та революційну поезію і відправлений на заслання із забороною писати і малювати (солдатом в Орську фортецю, а потім в Оренбург і Новопетровську фортецю на березі Каспійського моря). 1857 рік – повернення поета із заслання. У 1859 році здійснив третю подорож в Україну. Дуже багато працює. У 1860 році виходить друге видання «Кобзаря». 10 березня 1861 року Шевченко помер. Поховали його спочатку на Смоленському кладовищі у Петербурзі, а в травні того самого року тіло поета перевезли в Україну і поховали на Чернечій горі поблизу Канева.

«Буквар» Т.Шевченка - перший підручник для навчання дітей грамоти в школах був виданий у 1861 році. Посібник було видано накладом 10 тисяч примірників, ціною 3 копійки кожний. Обсяг підручника – 24 сторінки.

Письменник мріяв після «Букваря» написати кілька підручників для початкової школи, однак смерть не дозволила йому це зробити.

Літературна спадщина Шевченка: 240 поезій, з них 20 поем; 20 повістей, щоденник, автобіографії, драма.

Мистецька спадщина Шевченка-художника: 210 акварелей; 150 портретів, з них 43 автопортретів; 27 офортів; ескізи, етюди, начерки.

Контраст (з французької – «протилежність») – художній прийом, побудований на різко окресленій протилежності в чомусь: рисах характеру, властивостях предметів чи явищ. (*«Чи то так сонечко сіяло...» - «недовго сонце гріло...запекло, почервоніло і рай запалило»*)

Автобіографічний твір – це авторська оповідь про самого себе, власне життя або якийсь його період, побудована на спогадах.

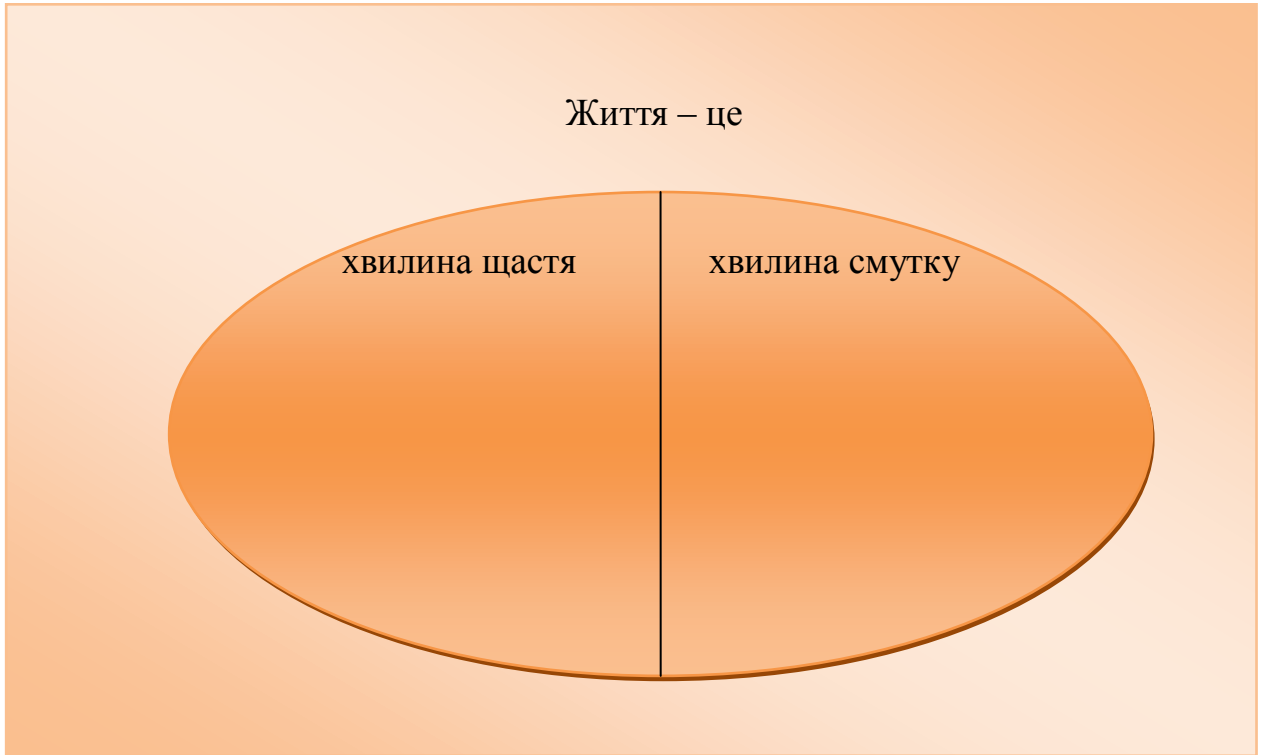
Інтонація – це основні виражальні засоби мовлення, що демонструють ставлення читача до тексту.

Логічний наголос – це посилення голосу на одному із слів речення для того, щоб підкреслити його смислову роль, акцентувати саме на ньому увагу.

Життя – це

хвилину щастя

хвилину смутку

Алгоритм складання сенкану.

У першому рядку записується 1 слово, іменник, який є темою сенкану.

У другому рядку – 2 слова, прикметники, які є означеннями теми.

У третьому рядку учні записують 3 слова, дієслова, які вказують на активність, дієвість, пов'язану з темою.

У четвертому – записується фраза, якою висловлюється розуміння (чи ставлення до теми). Фраза складається з чотирьох слів.

У п'ятому – записується одне слово, іменник, синонім (висновок, асоціація) до теми.

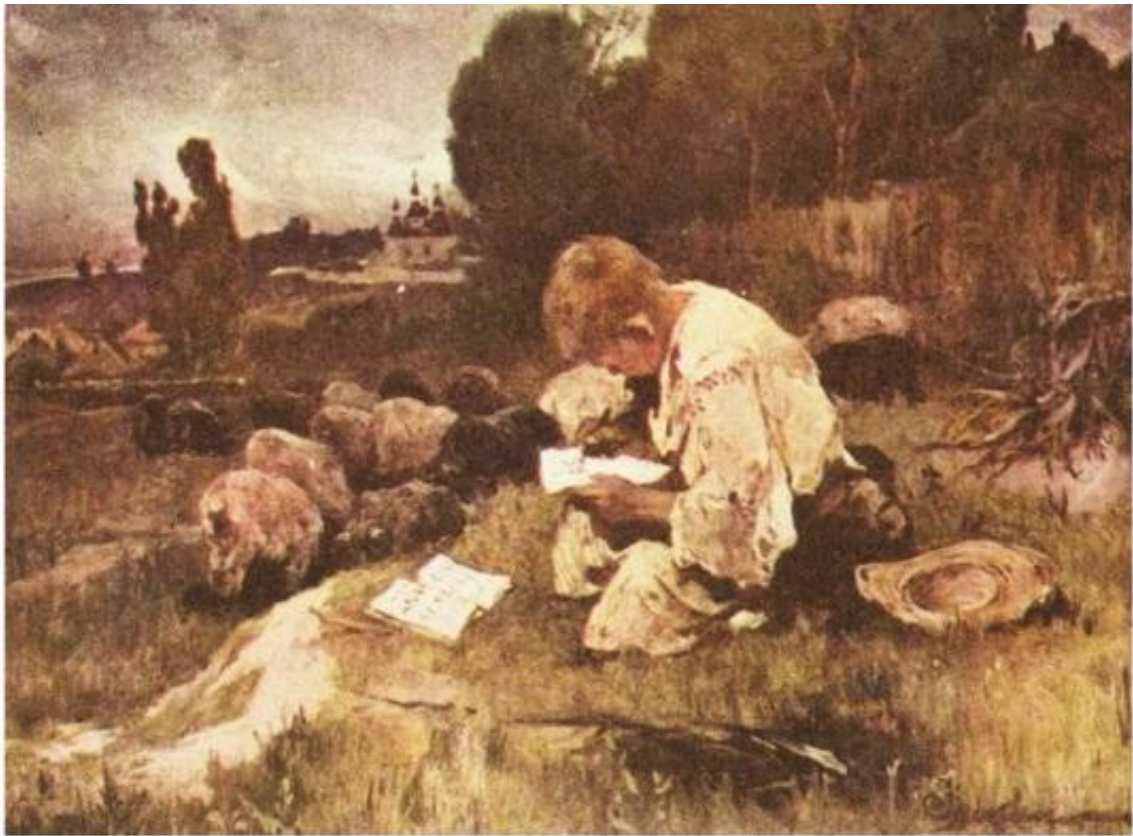
Тарас Шевченко

Талановитий,вольовий.

Творить, малює, навчає.

Шевченко – це гордість України.

Геній.

Тарас - пастух
І.С.Їжакевич

Відомості про художника Івана Їжакевича

Численні ілюстрації до творів Шевченка, картини з життя поета, малюнки за мотивами його поезій написав відомий український художник Іван Сидорович Їжакевич.(1864 – 1962)

Їжакевич —відомий художник далеко за межами України. Народився в селі Вишнеполе Уманського повіту Київської губернії (тепер Чабанський район Черкаської області) в родині селянина.

У 1876 році приїхав до Києва, щоб "вибитись у люди" за допомогою свого дядька-дяка Києво-Печерської Лаври.

Хлопчику пощастило потрапити в лаврську іконописну школу. У 1882 році він переходить у художню школу М. І. Мурашка, де починає працювати його помічником .

Через 2 роки Івана зарахували в Академію мистецтв. Не маючи ні від кого матеріальної допомоги, Їжакевич одночасно з навчанням змушений був заробляти собі на хліб, відсилаючи малюнки та ілюстрації до журналів.

У 1888 році він залишає Академію, а в 1895 році рада Академії видає йому посвідчення на право викладання малювання у середніх учбових закладах.

Він ілюструє оповідання М. Гоголя, Лесі Українки, І. Франка, М. Коцюбинського, поеми Т. Шевченка та інших письменників.

"Тарас - пастух"(1935р.) - картина автобіографічна, бо художникові також, як і Шевченкові, довелося в дитинстві пасти овець . В основу сюжету картини покладено вірш "Мені тринадцятий минало...".